

VILKEN DAG ÄR DET IDAG? NÅGRA OLIKA TIDERÄKNINGAR

SVANTE JANSON

Tre huvudtyper av kalendrar finns.

1. LUNISOLARÅR (MÅN-SOL-ÅR).

Månader på 29–30 dagar anpassade till månens faser (oftast från nymåne till nästa nymåne). Skottmånader vid behov (drygt vart tredje år), så att året blir anpassat till det tropiska året, dvs till årstiderna. Året får alltså 12–13 månader på 29–30 dagar.

Judisk: Ett regelbundet system med 7 skottår på 19 år, och där månaden antas vara 29 dagar och $12\frac{793}{1080}$ timmar (=29,530594 dygn). Året blir i genomsnitt 365,24682 dagar. Månaderna börjar i princip vid nymåne, men specialregler ger små förskjutningar; t.ex. får nyårsdagen inte vara en onsdag, fredag eller söndag. Idag: 3 Adar 5770.

Kinesisk: Varje månad börjar vid astromisk nymåne. Skottmånad vid behov (så att vintersolståndet alltid kommer i månad 11). Skottmånaden kan skjutas in var som helst på året. Nyår vid nymåne ca 20 januari – 20 februari. Idag: 4 dagen i 1 månaden, Tigerns år.

Indisk: Varje månad börjar vid astronomisk nymåne (fast enligt uråldriga och inte alltid helt korrekta beräkningar). Skottmånad vid behov. I undantagsfall kan dessutom en månad hoppas över. Dagarna i en månad numreras efter månens rörelse, så att ett nummer kan upprepas eller hoppas över. Idag: 3 Phalguna 2066. (Många olika lokala versioner.)

Tibetansk: Månader börjar vid nymåne, beräknad efter gamla och inte alls exakta beräkningar. Dagarna i en månad numreras efter månens rörelse, så att ett nummer kan upprepas eller hoppas över. Skottmånader regelbundet med omväxlande 32 och 33 andra månader emellan, alltså 24 skottmånader på 65 år. Idag: Onsdag dag 3, månad 1, år 2137.

Bhutansk: En version av den tibetanska, men veckodagarna (på dzongkha) går en dag fel. Idag: "torsdag" dag 3, månad 1.

Den kristna påsken: Detta är visserligen ingen fullständig kalender, men påsken och alla därmed sammanhängande helger beräknas enligt luni-solar princip. Påskdagen är "första söndagen efter första fullmånen på eller efter vårdagjämningen" (kyrkomötet i Nicaea 325), fast fullmånen beräknas efter enkla matematiska cykler och vårdagjämningen antas vara 21 mars. (Detaljerna skiljer mellan västeuropeiska och ortodoxa kyrkor.) Idag: Askonsdag (46 dagar före påskdagen).

2. SOLÅR.

År anpassat till tropiskt år (dvs till årstiderna). Månaderna har ingenting med månen att göra.

Gregoriansk: (Vår nuvarande.) 12 månader med 28–31 dagar. Skottår vart fjärde år, med undantag för årtal delbara med 100, som är skottår bara

om de är delbara med 400. Genomsnittslängd 365,2425 dygn. Idag: 17 februari 2010; 2010-02-10; Onsdag vecka 7 2010; 2009-W7-3. I Thailand: 17 februari 2553. I Japan: 17 februari Heisei 22. Romersk datering: XIII Kalendas Martias MMX.

Juliansk: (Föregångare till vår nuvarande; i Sverige till 1753.) Som nuvarande, men skottår vart fjärde år utan undantag. Genomsnittslängd 365,25 dygn. Idag: onsdag 4 februari 2010.

Persisk: Nyår vid vårdagjämningen (ca 21 mars). 12 månader med 30–31 dagar. Idag: 28 Bahman 1388.

Fornegyptisk: (ca 2800 – 25 f.Kr.) 12 månader med 30 dagar, plus 5 tilläggsdagar. Inga skottdagar! (Året flyttades alltså långsamt i förhållande till årstiderna, och hann gå runt två varv på knappt 3000 år.) Idag: 3 Epiphi (2758).

Koptisk, etiopisk, zoroastrisk, franska revolutionskalendern, m.fl.: 12 månader med 30 dagar, plus 5–6 tilläggsdagar. Idag: 10 Amshir 1726 (koptisk); 10 Yakatit 2002 (etiopisk); 4 Aspandard 1379, 3 Meher 1379, 3 Avan 1379 (olika zoroastriska versioner); 29 pluviôse CCXVIII (franska revolutionskalendern - användes 1793-1805).

Bahai: 19 månader med 19 dagar, plus 4–5 tilläggsdagar. Idag: 11 Mulk 166.

Isländsk: Ett vanligt år är 52 veckor, dvs. 364 dagar; 5 år av 28 är skottår med en extra skottvecka, dvs 53 veckor = 371 dagar. Året börjar alltid på samma veckodag (“Första sommardagen”, en torsdag i april). Året delas dessutom in i 12 månader på 30–34 dagar. Idag: 27 Þorri; onsdag vecka 17 av vintern.

Maya: (Före europeernas ankomst till Amerika.) 18 månader med 20 dagar, plus 5 tilläggsdagar. Dessutom två parallella system med “veckodagar”, med 13 resp. 20 dagar, samt ett system “långräkning”, som visar antalet dagar sedan en startpunkt 3114 f.Kr. Idag 12.19.17.2.2; tzolkin 6 Ik; haab 0 Kayab.

3. MÅNÅR.

Månader anpassade efter månen, och ett år med 12 sådana månader, dvs ca 354 dagar, som inte följer årstiderna.

Muslimsk: För religiöst bruk börjar månaderna först när nymånen har observerats. Idag onsdag 3 Rabi I (Rabi-al-awwal) 1431 (t.ex. Saudiarabien) eller onsdag 2 Rabi I (Rabi-al-awwal) 1431 (t.ex. Pakistan).

4. ASTRONOMISKA FAKTA.

1 (synodisk) månad (tiden mellan t.ex. två nymånar) = 29,53059 dygn (i genomsnitt).

1 (tropiskt) år = 365,24220 dygn

1 år är därför 12,36827 synodiska månader.